



***Korenizatsija en bemagtiging:  
Sovjetlessen voor een  
veeltalenbeleid in Zuid-Afrika***

Peter Dirix

3<sup>e</sup> Gentse colloquium over het Afrikaans - 28 oktober 2016



# OVERZICHT

- Inleiding: Zuid-Afrika voor 1994
- Taalbeleid Sovjetunie 1922-1991
- Taalbeleid in Zuid-Afrika na 1994
- Besluit



# Inleiding

Taalbeleid in Zuid-Afrika voor 1994

# ZUID-AFRIKA: TALEN

Language ↕	2011 ↕	2001 ↕	Change (pp) ↕
Zulu	22.7%	23.8%	-1.1
Xhosa	16.0%	17.6%	-1.6
Afrikaans	13.5%	13.3%	+0.2
English	9.6%	8.2%	+1.4
Northern Sotho	9.1%	9.4%	-0.3
Tswana	8.0%	8.2%	-0.2
Sesotho	7.6%	7.9%	-0.3
Tsonga	4.5%	4.4%	+0.1
Swazi	2.5%	2.7%	-0.2
Venda	2.4%	2.3%	+0.1
Ndebele	2.1%	1.6%	+0.5
Sign language	0.5%		
Other languages	1.6%	0.5%	+1.1
<b>Total</b>	<b>100.0%</b>	<b>100.0%</b>	

# ZUID-AFRIKA voor 1994: TAALSTRIJD

- Nederlands/Afrikaans vanaf 1909 officieel gelijkgesteld, maar in de praktijk overheersing van Engels
- Veel Afrikaanstaligen = *armblankes*
- Na 1948: NP-regering stimuleert economische initiatieven
- Vergelijkbaar met erkenningsproces van Nederlands in België

# ZUID-AFRIKA voor 1994: BANTOETALEN

- Na 1953: graad 1-4 moedertaalonderwijs, graad 5-8 onderwijs in Engels en/of Afrikaans (na 1976 bijna enkel Engels)
- *De jure* co-officieel in 'onafhankelijke' en autonome thuislanden
- *De facto* gebrek aan terminologie voor gevorderd onderwijs en administratie
- Gebrek aan studiemateriaal

# Sovjetunie

Taalbeleid 1922-1991

# NATIONALITEITENKWESTIE

- Nationaliteitenpolitiek in 1913 geformuleerd door bolsjevieken na bezoek van Stalin aan Krakau en Wenen: “*Марксизм и национальный вопрос*” (*Marxisme en de nationaliteitenkwestie*)
- Verhinderen dat RSDRP net zoals Oostenrijkse sociaaldemocraten uiteenviel in autonome etnische partijen
- Natie = stabiele gemeenschap op basis van gemeenschappelijke taal, grondgebied en cultuur
- Nationaal-culturele autonomie zou leiden tot de culturele en economische isolatie van primitievere volkeren
- Proletariaat was al grotendeels Russischtalig
- Dus noodzaak tot unificatie van de cultuur en dus russificatie
- Stalin wordt volkscommissaris voor minderheden (1917)



# ONTSTAAN SOVJETUNIE:

## 30/12/1922

- Russische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek (RSFSR)
- Oekraïense Socialistische Sovjetrepubliek
- Wit-Russische Socialistische Sovjetrepubliek
- Trans-Kaukasische Socialistische Federatieve Sovjetrepubliek (TSFSR) – maart 1922 tot 1936
  - Armeense SSR
  - Georgische SSR (incl. Abchazië)
  - Azerbeidzjaanse SSR



# KORENIZATSIJA (1)

- Tegen 1919 grote tegenstand tegen russificatie (enkel verwacht van Polen en Finnen)
- Ontstaan Sovjetunie gaf rechten aan Wit-Russen, Oekraïners en Trans-Kaukasische volkeren
- 12<sup>e</sup> Partijcongres (1923) – Stalin identificeert twee gevaren voor een succesvolle nationaliteitenpolitiek: Groot-Russisch chauvinisme en plaatselijk nationalisme
- Groot-Russisch chauvinisme = grootste gevaar
- Plaatselijk nationalisme mag dus gesteund worden
- Maar: geen panislamisme of panturkisme
- Piëmontprincipe: Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Karelië

# KORENIZATSIJA (2)

- Коренизация (Russ.) / Коренізація (Oekr.) = lett. “verinheemsing” (Stalin zelf sprak altijd van ‘национализация’) – vanaf 1923 officiële politiek
- Overname van Oostenrijkse sociaal-democraten (Otto Bauer, Karl Renner), maar geen extraterritorialiteit
- Positieve discriminatie van inheemse en ‘achtergestelde’ volken
- Basistool: taalkundige standaardisatie
- Creatie van (nieuwe, Latijnse) alfabetten voor tientallen talen (alfabetisering + derussificatie)
- Overname van grote aantallen Russische (en internationale) woorden

# NIEUWE INDELING

- Socialistische sovjetrepubliek (SSR) - soeverein
- Autonome socialistische sovjetrepubliek (ASSR)
- Territoria (kraj)
- Gewesten + autonome gewesten (oblast)
- Districten + autonome districten (okroeg)
- Steden
- Kantons (rajon)
- Nederzettingen
- Persoonlijke nationaliteit

# RESULTATEN KORENIZATSIJA

- Voor korenizatsija werden enkel Russen, Oekraïners, Joden, Duitsers, Polen, Finnen, Georgiërs en Armeniërs als ‘ontwikkeld’ gezien (= ‘Westerse’ volkeren)
- Succes in Oekraïne (kwart van de bevolking) en tot op zekere hoogte in het gewest Leningrad en Tatarije en in mindere mate Wit-Rusland
- In andere streken wel succesvol in de creatie van lokale partijkaders: Tsjoevasjië, Wolga-Duitsers, Krim
- Soms deportaties om oorspronkelijk etnisch overwicht te herstellen
- Russen niet blij om ‘minderheid’ te vormen

# RESULTATEN OEKRAÏNE

- Opgelegde oekraïnisering van bestuur en onderwijs
- Ook nationale districten voor Bulgaren, Grieken, Duitsers en Polen in Oekraïne en nationale dorpsraden voor Zweden, Albanezen, Tsjechen en Roemenen
- Pers in Oekraïens: 12,5% (1923) -> 91,72% (1931)
- Verstedelijking en proletarisering gaan oekraïnisering tegen
- Tweektaligheid i.p.v. homogene gebieden
- Centrale instellingen werken niet mee (zowel lokaal als in correspondentie met Moskou)
- Jeugd (Komsomol) niet enthousiast

# RESULTATEN OOSTEN

- Culturele revolutie 1930-34 in het Oosten
- Taalkundige opwaardering lukt niet zo goed (behalve in Tatarije)
- Aantal lokale kaders stijgt sterk

- Bv. Boerjatië

	1926	1939
Boerjaten	43,8%	21,3%
inh. kaders	7,6%	19,1%
korenizatsija%	17,4%	89,7%

- Gebrek aan onderwijsinfrastructuur -> geen middenklasse
- Russen worden geïmporteerd

# GROTE ZUIVERING (1)

- 1930: start collectivisatie, kolchozen
- 1932: start graanrequisities, grote tegenstand in Oekraïne en Koeban
- Tussen 1933 en 1939 werd korenizatsija niet langer afgedwongen (maar ook niet herroepen)
- Maar: bourgeois nationalisme grotere dreiging dan Groot-Russisch chauvinisme



# GROTE ZUIVERING (2)

- Vanaf 1937 wordt Russisch gepromoot als cultuurtaal en de taal van “grote broer”
- Vanaf 1938 wordt Russisch verplichte tweede taal in alle scholen
- In 1938-1940 wordt het Latijns schrift vervangen door Cyrillisch [officiële reden: om beter Russisch te kunnen leren]
- Taal in hoger onderwijs wordt meestal Russisch (behalve in Georgië en tot op zekere hoogte Armenië)
- 1932: afschaffing nationale dorpsraden, nationale districten, nationale kolchozen

# NA STALIN (1)

- 1934-80: eerste leerjaar wordt aangeboden in minimaal 67 talen
- Vanaf 1959: afschaffing van scholen in kleinere talen of voor gemeenschappen die het Russisch beheersen
- Volledig onderwijs in etnische taal: 67 talen in 1934, nog 45 talen in 1970, nog 36 in 1980
- In 1958-59 in RSFSR enkel nog volledige 10-jarige cyclus beschikbaar in Russisch, Tataars en Basjkiers
- Vaak wordt etnische taal wel als (keuze)vak aangeboden
- Geletterdheid neemt toe van 25% tot boven de 90%

# NA STALIN (2)

- Ook in stedelijke gebieden in Wit-Rusland en Oekraïne vaak russificatie
- Etnische Russen overal moedertaalonderwijs
- Onderwijs in talen van Unierepublieken neemt toe
- Gedeporteerde en geëmigreerde groepen makkelijk doelwit voor russificatie, bv. Oekraïners in Kazachstan
- Idem voor gemengde huwelijken (behalve in Baltische staten)
- Uiteenvallen Sovjetunie: taal van de nominale groep neemt snel positie van Russisch over

# CONCLUSIES

- Taalkundige normalisatie tool, geen einddoel
- Prestigetaal wint meestal (cfr. ook Ierland)
- Interne migratie bevordert prestigetaal
- Regionale overheid kan moeilijk op tegen centrale overheid als diensten niet meewerken (cfr. ook Spanje)
- Deelname van inheemse groep aan lokaal en centraal bestuur zorgt voor verdwijnen van de bedreigde taal
- Aantal sprekers is belangrijk
- Moedertaalonderwijs en alfabetisering is noodzakelijk voor opwaardering
- Territorialiteit en autonomie zijn noodzakelijk voor taalkundig behoud

# Bemagtiging?

Taalbeleid in Zuid-Afrika na 1994

# 11 OFFICIËLE TALEN

- Grondwet van 1994 stipuleert 11 officiële talen:
  - Engels, Afrikaans (West-Germaans)
  - Noord-Sotho, Zuid-Sotho, Tswana (Sothotalen)
  - Zoeloe, Xhosa, Zuid-Ndbele, Swazi (Ngoenitalen)
  - Tsonga (Tswa-Rongatalen)
  - Venda
- Zuid-Afrikaanse gebarentaal (SASL): semi-officieel
- Khoi-Santalen worden genoemd, maar zijn niet officieel
- Lijst van andere talen die bevorderd moeten worden

# PAN-ZA TAALRAAD

- Pan South African Language Board (PanSALB, 1995)
  - Provinciale comités
  - Nationaal comité
  - Lexicografische afdelingen
- Taken:
  - Promoten van meertaligheid
  - Advies over taalwetgeving
  - Onderzoekt inbreuken op taalrechten
  - Ontwikkelen van de 9 Bantoetalen voor algemeen gebruik
  - Publicatie van woordenboeken en terminologie

# PRAKTIJK (1)

- Openbaar leven verloopt grotendeels in Engels
- Websites van nationale en provinciale regeringen, gemeenten, PanSALB enkel in het Engels
- SAUK: 18 radiokanalen, waarvan 10 voor de andere officiële talen en een Khoi-Sankanaal
- TV SAUK 1: Engels/Nguni, SAUK 2: Engels/Afrikaans/Tsonga/Venda, SAUK 3: Engels/Afrikaans
- Geschreven pers: Engels en Afrikaans



# PRAKTIJK (2)

- Moedertaalonderwijs: enkel in Engels en Afrikaans op alle niveaus, hoger onderwijs wordt uitgefaseerd voor Afrikaans (Stellenbosch, Pretoria, Bloemfontein)
- Sinds 2009 is Engels verplicht vanaf graad 1
- Moedertaalonderwijs in 9 andere talen tot graad 3, daarna volledig in Engels
- Geletterheidsgraad is officieel 88% (2010)
- Taaltechnologie: “gelijkstelling” van talen = handicap



# Besluit

Welke lessen voor Zuid-Afrika  
kunnen we trekken uit het  
Sovjettaalbeleid?

# AUSBAUTALEN

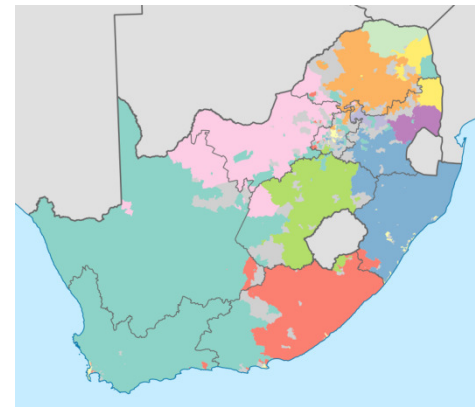
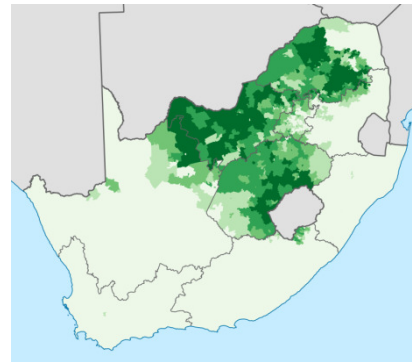
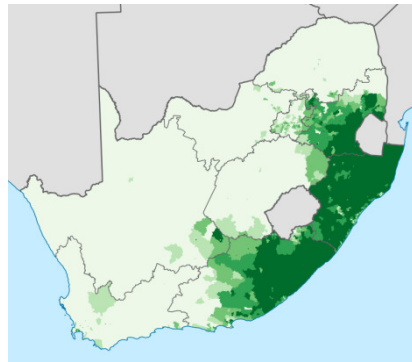
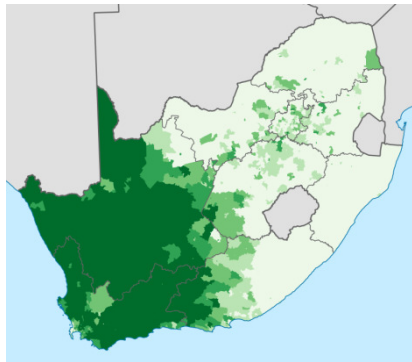
- Nguni- en Sothotalen kunnen ook gezien worden als dialectgroepen
- Aparte talen zijn gecodificeerd door missionarissen, cfr. Sovjets met bv. Turkse talen, maar ook ‘Moldavisch’, ‘Karelisch’, enz.
- Liggen niet verder van elkaar dan bv. Nederlandse dialecten
- Misschien een standaard-Nguni en standaard-Sotho?
- Geen Piëmontprincipe nodig (Botswana, Swaziland, Lesotho)
- Al voorgesteld door Neville Alexander in 1989
- Geletterdheid + versnelde uitbouw terminologie in deze talen noodzakelijk
- Stimuleren geschreven pers + literatuur

# KHOI-SAN

- Aantal sprekers te gering om op alle niveaus te gebruiken
- Zouden minimaal in het onderwijs moeten aangeboden worden als keuzevak om voortbestaan te garanderen

# TERRITORIALITEIT

- Territorialiteit en autonomie = basisvoorwaarde
- Provinciegrenzen herzien?
- Onderwijs en taalbeleid bevoegdheid provincie?
- Nationale taal = Engels
- Behalve Gauteng meestal dominante taal



# PRESTIGE

- Taal = politiek
- Engels is dé prestigetaal, cfr. Russisch in de USSR
- Ook meer en meer de lingua franca
- Engels is nergens demografisch overheersend
- Moedertaalonderwijs leidt tot bemachtiging
- Lokale taal kan niet opgelegd worden
- Centrale overheid moet communiceren in taal van aanvrager (lokale overheid/privépersoon)

# LITERATUUR

Alexander, N. (1989). *Language Policy and National Unity in South Africa/Azania*. Buchu Books, Kaapstad,

Alexander, N. (1997). *Language Policy and Planning in the New South Africa*, *African Sociological Review*, 1, 1, pp. 82-92.

Dietrich, P.A. (2005) *Language Policy and the Status of Russian in the Soviet Union and the successor states outside the Russian Federation*, in: *Australian Slavonic and East European Studies (ASEES)*, 19, 1-2, pp. 1-27

Giliomee, H. (2004). *Die Afrikaners: 'n Biografie*. Tafelberg, Kaapstad, 2004,

Leclerc, J. (2016), *L'aménagement linguistique dans le monde: Afrique du Sud*, <http://www.axl.cefan.ulaval.ca/afrique/afriquesud.htm>.

Terry Martin (2001). *The Affirmative Action Empire: Nations and Nationalism in the Soviet Union, 1923-1939*, Cornell University Press, Ithaca NY.

# VRAGEN

?



Baie dankie vir julle aandag!

# Appendix

# NATIONALE SCHOLEN IN RF

- Model 1: leerjaren 1-11 in etnische taal (Jakoetië, landelijke scholen in Tatarije en Basjkirië); Russisch is een verplicht vak
- Model 2: leerjaren 1-7/9 in etnische taal, daarna overschakeling naar Russisch (landelijke scholen in Toeva, Boerjatië, Tsjoevasjië, Kalmukkië, Noordelijke Kaukasus, stedelijke scholen in Tatarije en Basjkirië)
- Model 3: leerjaren 1-4 in etnische taal, daarna overschakeling naar Russisch (stedelijke scholen in Toeva, Kalmukkië, Noordelijke Kaukasus, ...)
- Model 4: onderwijs in Russisch maar etnische taal wordt aangeboden als een vak (Karelië, Oedmoertië, Komi, kleinere volkeren)
- Model 5: leerjaren 1-11 in etnische taal met langzame overgang naar Russisch
- 31 talen + 45 extra talen als keuzevak / Onderwijs in minderheidstaal in 9,9% van de scholen; in 16,4% van de scholen wordt een minderheidstaal onderwezen

# ZUID-AFRIKA voor 1994: 2 TALEN

- Na 1813: overheersende positie van het Engels op de Kaap
- 1828-1882: Engels enige officiële taal
- Nederlands officiële taal in de Boerenrepublieken (o.m. Oranje-Vrijstaat en de ZAR – Transvaal)
- 1909: Nederlands ook officiële taal nieuwe Unie van Zuid-Afrika
- 8 mei 1925: Nederlands wordt verklaard Afrikaans in te sluiten
- 1961: RSA – Afrikaans sluit Nederlands in
- 1983: referentie naar Nederlands verdwijnt uit grondwet